

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Oil, labour and revolution in Iran: a social history of labour in the Iranian oil industry, 1973-83

Jafari, P.

Citation

Jafari, P. (2018, October 11). *Oil, labour and revolution in Iran: a social history of labour in the Iranian oil industry, 1973-83*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/66125>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/66125>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/66125> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Jafari, P.

Title: Oil, labour and revolution in Iran: a social history of labour in the Iranian oil industry, 1973-83

Issue Date: 2018-10-11

Samenvatting

Wetenschappers hebben tot nu toe de geschiedenis van olie op verschillende manieren verteld, maar hun benaderingen hebben een belangrijke overeenkomst: ze kijken vooral naar de gevolgen van de inkomsten uit olie-export voor de politiek, economische ontwikkeling, burgeroorlogen en geopolitieke conflicten. In dit verhaal wordt een essentieel onderdeel van die geschiedenis gemarginaliseerd: arbeid. Zonder arbeid is olie slechts een ondergrondse chemische substantie, maar door de tussenkomst van menselijke arbeid wordt het een waardevol product dat uit de aarde gepompt, getransporteerd en vervolgens geraffineerd wordt alvorens het gebruikt kan worden door individuen en bedrijven.

Dit simpele, maar vaak genegeerde feit vormt het uitgangspunt van dit proefschrift. In het onderzoek dat hieraan ten grondslag ligt, heb ik ook de politieke en economische aspecten meegenomen, maar de *sociale geschiedenis* van olie in Iran in de periode 1973 – 1983 staat centraal. Dit is een nieuwe benadering die de geschiedenis van olie demystificeert en daarmee aansluit bij het nieuwe onderzoeksprogramma *energy humanities* (de geesteswetenschappen van energie) dat volop in ontwikkeling is. Klimaatverandering heeft namelijk de bewustwording vergroot over het feit dat onze samenlevingen nauw verbonden zijn met de manier waarop we energie produceren en consumeren. Als we deze manieren willen veranderen en vervangen door alternatieven, moeten we begrijpen hoe ze tot stand zijn gekomen. Terwijl het grootste deel van de *energy humanities*-literatuur echter naar consumptie kijkt, is dit proefschrift een van de weinige werken die de rol van productie en aanverwante aspecten onderzoeken, zeker als het om de geschiedenis van Iran gaat. Daarmee sluit dit proefschrift ook aan bij een ander onderzoeksprogramma, namelijk de geschiedenis van arbeid, waarmee het mogelijk wordt om van onderop naar sociale, politieke en economische veranderingen te kijken die met de productie van olie samenhangen.

Arbeid wordt hierbij niet alleen gezien als de activiteiten in de sfeer van productie, maar ook die in de sfeer van *sociale* reproductie. Dit laatste verwijst naar activiteiten die bijvoorbeeld betrekking hebben op het aanbod van huisvesting, (gezondheids)zorg, onderwijs en vrijetijdsbesteding. Hierbij spelen het oliebedrijf, de staat en het gezin een belangrijke rol. Uit deze benadering volgt dat olie-arbeiders, de hoofdrolspelers in dit proefschrift, breed gedefinieerd worden. Deze groep bestaat niet alleen uit de mensen die de boormachines, de pijpleidingen, de pompstations, de controlekamers, de elektriciteitscentrales, de vrachtwagens en treinen aansturen en repareren, maar ook de verzorg(st)ers, de docenten, de secretaresses, de typisten, de koks en het kantoorpersoneel die ondersteunende diensten verlenen worden tot deze groep toegerekend. Hierdoor wordt er naast de werkvloer, waarop in dit proefschrift de nadruk ligt, ook aandacht gegeven aan de stedelijke ruimte, de private sfeer en de gemeenschappen waarin olie-arbeiders zich bevonden.

De inhoud van het proefschrift concentreert zich op drie hoofdthema's: de werk- en leefomstandigheden van olie-arbeiders in de context van de sociale, economische en politieke transformaties tussen 1973 en 1983; de deelname van olie-arbeiders bij sociale en politieke strijd en hun organisaties, met name tijdens de Iraanse Revolutie (1978 – 1982); en de gevolgen van het uitbreken van de Iran-Irak oorlog in september 1980 voor de olie-industrie.

Theoretische benadering

Het historisch onderzoek over deze thema's is gebaseerd op drie theoretische benaderingen. Ten eerste wordt er naar arbeid gekeken door de analytische lens van klasse. Dit wordt geconceptualiseerd als een sociale relatie die zich manifesteert in het historische proces van klasse-vorming (*class formation*) en waarin de menselijke activiteiten en collectieve actie een belangrijke rol spelen. Deze benadering gaat in tegen reductionistische interpretaties van klasse en laat zien hoe deze wordt vormgegeven door etniciteit en genderrelaties, terwijl cultuur, religie en ideologie een mediërende rol spelen tussen ervaringen gebaseerd op klasse en klassenbewustzijn. Voortbordurend op het werk van E.P. Thompson ontwikkel ik een Gramsciaanse interpretatie van ervaring en bewustzijn die de (soms tegengestelde) rol van praktische kennis en ideologische discours benadrukken.

Dit hangt samen met een tweede theoretische benadering van de rol van politiek en taal, die een grote invloed hebben op klassenidentiteit en -strijd. Maar in tegenstelling tot de claims van de proponenten van de *linguistic turn*, laat mijn onderzoek zien dat politiek en taal niet geheel autonoom zijn; ze zijn

zelf een terrein waarop klassenstrijd plaatsvindt en worden in sterke mate daardoor gevormd. De derde theoretische benadering speelt zich af op een hoger abstractieniveau en betreft de kapitalistische ontwikkeling waarin politieke, sociale en economische processen ingebed en met elkaar verbonden zijn. Die ontwikkeling wordt opgevat als een ongelijkmatig en gecombineerd proces dat op wereldniveau plaatsvindt en die in “periferielanden” zoals Iran vormen van klassenstructuur en -identiteit, politieke verhoudingen en economieën creëert die universele en bijzondere eigenschappen hebben en gezamenlijk tot uiting komen in hybride fenomenen, waarvan hieronder een aantal voorbeelden zullen worden gegeven.

Methode en bronnen

Elke onderzoeker die van onderop naar de geschiedenis wil kijken loopt aan tegen een bekend probleem: het gebrek aan bronnen waarin de stem van gewone mensen centraal staat in plaats van die van de elite. Dat probleem is nogal groot in het geval van Iran en de olie-industrie. Om toch inzicht te krijgen in hoe olie-arbeiders werkten en leefden, hoe ze omgingen met grote veranderingen en gebeurtenissen, en in welke politieke en sociale strijd ze verwickeld waren, heb ik gebruik gemaakt van een groot aantal primaire en secundaire bronnen.

De primaire bronnen omvatten kranten, tijdschriften, memoires en documenten in een aantal archieven: National Library and Archives of Iran; Institute of Iranian Contemporary Studies; de Library, Museum and Document Centre of Iranian Parliament; Islamic Revolution Documents Centre; National Iranian Oil Company (beperkte toegang); het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis; en British Petroleum Archives. Daarnaast heb ik circa twintig olie-arbeiders geïnterviewd. Deze interviews leveren unieke en belangrijke inzichten op en verrijken de *oral history* archieven van Iran omdat de bestaande *oral history*-projecten zich veelal richten op politici en managers.

Bevindingen en bijdrages

De bevindingen van dit onderzoek zijn een belangrijke bijdrage aan de historiografie van de geschiedenis van arbeid, de sociale geschiedenis van de Pahlavi-periode, en de geschiedenis van de Iraanse Revolutie.

De geschiedenis van arbeid

De bijdrage aan de geschiedenis van arbeid is van groot belang aangezien dit tot nu weinig academische aandacht heeft gekregen, vooral in vergelijking met de vorderingen op dit terrein in andere landen in het Midden-Oosten, zoals Egypte en Turkije. Zelfs zo'n belangrijke groep als de olie-arbeiders neemt een marginale plaats in in de historische studies over de moderne geschiedenis van Iran. Dit proefschrift geeft daarom een gedetailleerde beschrijving van deze groep en bespreekt een aantal belangrijke aspecten, zoals de omvang en interne verschillen in termen van klasse, gender en etniciteit; werk- en leefomstandigheden met betrekking tot inkomsten, zorg, onderwijs en huisvesting; kwesties die zich op en rond de werkvloer afspeelden, waaronder managementstrategieën en collectieve actie van de werknemers.

Dit proefschrift beargumenteert dat in tegenstelling tot het gangbare idee dat olie-arbeiders een "aristocratische" groep vormden, zij in feite sterk gedifferentieerd waren door grote inkomensverschillen. Terwijl sommige werknemers relatief hoge inkomens hadden, verdienden de meesten niet heel veel meer dan andere industriële arbeiders, vooral niet als hun inkomsten afgezet worden tegen de moeilijke omstandigheden waarin ze werkten. Verschillen waren ook zichtbaar in de ongelijkheid tussen witte en blauwe boorden werknemers – een ongelijkheid die in zowel de werk- als de woonomgeving geïstitutionaliseerd was. Er bestond ook een grote kloof tussen werknemers met een vast contract, en zij met tijdelijke contracten. Deze verschillen leidden tot zowel solidariteit als tot onvrede en conflicten.

Uit mijn onderzoek blijkt dat 1973 een cruciaal jaar was omdat het een periode inluide waarin het aantal werknemers in de olie-industrie sterk toenam. Deze toename was van grote invloed op de sociale mobiliteit, de leefwereld, de netwerken, de ongelijkheden, en de identiteiten van de werknemers. De wijze waarop werknemers gerekruteerd en getraind werden, droeg in een aantal plaatsen bij aan het ontstaan van relatief duurzame gemeenschappen, en creëerde onderlinge netwerken.

De werkvloer krijgt veel aandacht in dit proefschrift, doordat een aantal specifieke locaties, voornamelijk de raffinaderij in Abadan, onderzocht worden om de verschillende arbeidsprocessen in de olie-industrie in kaart te brengen. Deze processen vonden plaats in twee delen van het oliebedrijf, namelijk de *basic-operations* die betrekking hadden op de productie, raffinering, transport en distributie van olie, en de *non-basic operations* die ondersteunende diensten leverden, zoals huisvesting en zorg. Deze analyse toont aan dat sommige aspecten van het arbeidsproces, zoals het grote onderhoud in de raffinaderijen, het ontstaan van netwerken tussen arbeiders in de verschillende raffinaderijen bevorderden, terwijl andere aspecten, zoals het werk in de controlekamers

vanuit waar het continue productieproces van raffinaderijen aangestuurd werd, het ontstaan van collectieve actie juist belemmerden.

De strategieën waarmee het management op de werkvloer controle uitoefende en instemming creëerde worden besproken en verklaard in relatie tot de aard van het *factory regime* in de olie-industrie en de verhoudingen tussen de staat en de samenleving. Deze analyse brengt de hybride formaties aan het licht die gevormd werden door ongelijkmatige en gecombineerde ontwikkeling in Iran. Aan de ene kant probeerde het management instemming te creëren via collectieve arbeidsovereenkomsten en een beloningssysteem waarmee een individualistische en competitieve houding onder de werknemers werd aangemoedigd. Deze meritocratische logica was gebaseerd op een moderne notie van burgerschap. Maar deze benadering was in conflict met een andere managementstrategie die werknemers als gehoorzame en trouwe dienaren van de sjah beschouwde. Deze strategie was gebaseerd op autoritaire surveillance en repressie via de aanwezigheid van de geheime dienst (SAVAK) op de werkvloer. De verzetsstrategieën van de werknemers varieerden van individuele acties, zoals misdragingen, tot collectieve vormen van protest, zoals het ondertekenen van petitieën en het organiseren van stakingen.

Dit proefschrift kijkt ook buiten de muren van de werkvloer en onderzoekt hoe arbeidskracht gereproduceerd werd door de onbetaalde arbeid van vrouwen in de familie, door het oliebedrijf via zijn ondersteunende diensten en door de staat via haar sociale voorzieningen en beleid. Deze reproductie was materieel, cultureel (socialisatie) en ideologisch. Het laatste is bijvoorbeeld zichtbaar in het discours en de beelden waarmee de publicaties van het oliebedrijf de ideeën en identiteiten van haar werknemers probeerde vorm te geven. In dit gedeelte wordt ook besproken hoe werknemers hun vrije tijd besteedden, meestal in familieverband.

De Pahlavi periode en modernisering

De historiografie van de Pahlavi-periode is het tweede veld waaraan dit proefschrift een bijdrage doet. In tegenstelling tot de staat-centrische studies die dit veld domineren, bestudeert dit proefschrift de sociale transformaties van de jaren zestig en zeventig die als “modernisering” aangeduid worden. Juist omdat olie en de olie-industrie bijna synoniem waren voor “modernisering”, zijn ze uitzonderlijk geschikt om de snelle sociale, culturele, politieke en economische veranderingen te onderzoeken. Hoewel er vaak geschreven is over de tegenstrijdige en ongelijke manier waarop deze veranderingen plaatsvonden, laat mijn onderzoek zien hoe zij op het dagelijkse niveau het werken, leven en denken van olie-arbeiders veranderden, en hoe zij op deze veranderingen reageerden, zich aanpasten of zich ertegen verzetten. Bovendien

gaat mijn proefschrift een stap verder dan het aantonen van ongelijkmatigheid. Het laat zien hoe deze ongelijkmatigheid leidde tot het samensmelten van tegenstrijdigheden. Ik laat bijvoorbeeld zien dat de tegengestelde manier waarop olie-arbeiders als moderne burgers en als traditionele onderdanen behandeld werden een uitdrukking was van de tegenstrijdigheid van het moderniseringsproces als geheel, en leidde tot het ontstaan van de hybride “burger-onderdaan”-mentaliteit.

In het deel van het proefschrift waar de sociale transformaties centraal staan maakt de synchrone benadering van de voorafgaande delen plaats voor een diachronische analyse van de *longue durée* van de arbeidersklasse in de Iraanse olie-industrie sinds haar ontstaan in 1908. Terwijl de periode tot de late jaren veertig gezien kan worden als een van *vorming*, wordt de periode tussen circa 1950 en 1970 gekenmerkt als een tijd van *consolidatie*. Ik beargumenteer dat de jaren zeventig een cruciaal moment waren, aangezien een aantal samenlopende processen leidden tot de *her-vorming* van de arbeidersklasse in de olie-industrie. De samenstelling van het personeel veranderde drastisch toen een groot aantal jonge arbeiders de olie-industrie binnenstroomden, hetgeen het einde van een lange rekruteringsstop betekende. Hierdoor ontstond er een generatiekloof, doordat de nieuwe werknemers veelal een andere religieuze, culturele en ideologische achtergrond hadden dan hun oudere collega's.

Deze sociaal-culturele verschillen waren ook ingebed in ruimtelijke verschillen doordat de stedelijke centra waarin olie-arbeiders geconcentreerd waren in andere periodes door migratie waren gevormd. Terwijl migratie naar Teheran in de jaren zestig en zeventig accelereerde, en daarmee een groep van arbeiders met een rurale achtergrond creëerde waaruit de raffinaderij en de depots in Teheran hun werknemers rekruteerden, nam in deze periode de migratie naar Abadan juist drastisch af. Net als in andere steden in de zuidwestelijke olieregio waren hier de nieuwe rekruten vooral afkomstig uit de gezinnen van de olie-arbeiders en de onderwijsinstellingen van de olie-industrie. Als gevolg hiervan speelden religieuze arbeiders in Teheran een grotere rol dan in Abadan – een verschil dat tijdens de Iraanse Revolutie een belangrijke rol speelde.

Mijn nadruk op de rol van migratie levert een belangrijke theoretische bijdrage aan de literatuur over ongelijkmatige en gecombineerde ontwikkeling, door te laten zien dat migratie gezien moet worden als een van de concrete mechanismes die leiden tot het ontstaan van sociale en culturele hybriditeit. Dit proefschrift laat ook zien dat een aantal olie-arbeiders beïnvloed werden door nieuwe ideologieën en oppositionele groepen die eind jaren zestig en in de jaren zeventig opkwamen (zoals de islamitisch bevrijdingstheologie van Ali Shariati, Ayatollah Khomeini's islamisme, en het radicalisme van nieuw links)

en legt het de netwerken bloot waarin olie-arbeiders en politieke activisten samenkwamen. Ik laat zien hoe deze ideologische veranderingen in samenhang met de sociaaleconomische en culturele veranderingen inhoud en richting gaven aan de *her-vorming* van de arbeidersklasse in de olie-industrie.

Een aanzienlijk deel van de historiografie van de Pahlavi-periode is niet alleen staat-centrisch, maar behandelt de staat bovendien als een abstracte entiteit die boven de samenleving bungelt, als een *black box* die op een of andere manier beleid produceert. Daarentegen kijkt dit proefschrift naar de concrete instituties en hun interacties met olie-arbeiders en laat op het concrete niveau het belang zien van bureaucratie, beleid en wetgeving (vooral de arbeidswet). Het onderzoek naar de olie-industrie toont bovendien aan dat de staat niet simpelweg haar wil aan de samenleving opdrong, maar dat ze die ook mobiliseerde via haar discours, beleid en instituties.

Het politieke discours benadrukte nationale vooruitgang en moderniteit, de positieve status van arbeiders, en het belang van revolutionaire verandering en meritocratie, waardoor de verwachtingen van arbeiders enorm werden vergroot maar niet geheel werden waargemaakt. Beleid zoals alfabetiseringscampagnes hadden hetzelfde effect. Een aantal institutionele arrangementen creëerden kanalen voor meer participatie, via bijvoorbeeld officiële vakbonden, collectieve arbeidsovereenkomsten en de Rastakhiz Partij, waarvan witte boorden arbeiders verplicht lid moesten zijn. Paradoxaal genoeg bracht deze sociale mobilisatie olie-arbeiders in botsing met de autoritaire structuren en baande de weg vrij voor hun deelname aan de Iraanse Revolutie.

De Iraanse Revolutie en oorlog

Dit brengt ons bij het derde historiografische veld waaraan dit proefschrift bijdraagt: dat van de Iraanse Revolutie. Het laat zien dat activisme onder olie-arbeiders vanaf het begin van de jaren zeventig aan het toenemen was en het bestaan van een aantal grieven uitdrukte die tijdens de revolutionaire gebeurtenissen van 1978 op een radicale manier geherinterpreteerd werden. Arbeiders namen massaal deel aan de stakingen die vanaf september 1978 in de olie-industrie uitbraken en begin december 1978 tot een massastaking uitgroeiden. Het proefschrift analyseert de eisen, het taalgebruik, de ideologische invloeden (nationalisme, communisme, islamisme), de netwerken en organisaties waarop de stakingen leunden. Hoewel veel publicaties over de revolutie erkennen dat deze stakingen in een belangrijke mate bijdroegen aan de val van de monarchie in februari 1979, laat mijn onderzoek zien dat ze in feite een doorslaggevende rol speelden.

Terwijl een groot deel van de literatuur over de Iraanse Revolutie zich op een macroniveau afspeelt en vooral naar de oorzaken van de revolutie kijkt,

daal ik in dit proefschrift af naar het niveau van mobilisatie en daarmee samenhangende dynamieken. Ik laat zien dat (het gebrek aan) leiderschap, politieke strategie en discours een belangrijke rol speelden. Ik analyseer de ideologische en strategische conflicten tussen linkse, liberaal-nationalistische en islamitische groepen tijdens de oliestakingen en laat zien dat de uitkomst van deze conflicten niet van tevoren vaststond, maar dat er belangrijke keerpunten en mogelijkheden waren die bepaald werden door de concrete handelingen van deze groepen. Dit wijst op het belang van *contingency*. Bovendien geeft de bestaande literatuur over de Iraanse Revolutie geen goed beeld over de wijze waarop in december 1978 en januari 1979 een situatie van “dubbele macht” ontstond. Ik beargumenteer dat de oliestakingen een essentiële rol speelden in het ontstaan van revolutionaire instituties waarop die “dubbele macht” gebouwd werd.

Mijn analyse van de rol van olie-arbeiders in de Iraanse Revolutie heeft ook iets belangrijks te zeggen over de verhouding tussen olie en politiek. De massaliteit van de oliestakingen in Iran gaan namelijk in tegen de door o.a. Timothy Mitchell geponeerde stelling dat de materiële eigenschappen van olie massamobilisatie onder olie-arbeiders onmogelijk maakten. Het proefschrift onderzoekt daarom de redenen waarom in ieder geval in Iran de oliestakingen niet ondanks, maar juist dankzij de eigenschappen van de olie-industrie opkwamen. Het laat zien dat de positionele macht van de olie-arbeiders en hun toenemende bewustwording ervan tijdens de revolutie een belangrijke verklaring vormt. Ik ga ook in op de paradox van de revolutie: terwijl (olie-)arbeiders een essentiële rol speelden in de overwinning van de revolutie en daarbij hun onafhankelijke organisaties vormden, werd hun autonome rol na die overwinning onderdrukt door de nieuwe staat waarin politieke macht door islamistische groepen gemonopoliseerd werd. Ik beargumenteer dat politieke strijd en niet in de eerste plaats materiele factoren bepalend waren voor deze uitkomst, en benadruk daarmee de rol van *contingency* in de revolutie.

Door verder in te zoomen op de intense conflicten die gepaard gingen met deze uitkomst, is het proefschrift in staat om belangrijke aspecten van de (post)revolutionaire periode aan het licht te brengen die tot nu weinig bestudeerd zijn. Zo ging de mobilisatie onder arbeiders ook na de val van de sjah langer door uit de bestaande literatuur blijkt. In die periode was er een grote toename van het aantal *sjora's* (raden) die democratische besluitvorming onder arbeiders mogelijk maakten en hen enige zeggenschap gaven in het management van de olie-industrie.

Het proefschrift onderzoekt hoe deze *sjora's* in de olie-industrie functioneerden door te kijken naar de complexe wijze waarop verschillende groepen van olie-arbeiders, zowel die met islamitische als met linkse

sympathieën, met de nieuwe staat samenwerkten of zich juist ertegen verzetten. Ook de verscheidene vormen van collectieve actie, politieke organisatie en ideologische debatten die een rol speelden in de relatie tussen de *sjora's* en de nieuwe staat komen aan bod. Het onderzoek hierover laat zien dat behalve communistische ideologieën, ook bepaalde versies van politieke islam uitdrukking gaven aan de belangen van olie-arbeiders en hun streven om zeggenschap te krijgen in het management van het bedrijf.

De *sjora's* in de olie-industrie werden echter geleidelijk ontdaan van hun autonomie. Ze werden onderdrukt en begin 1982 volledig ontbonden en verboden. Een aantal factoren droegen bij aan hun neergang: gebrek aan technologische en administratieve kennis onder de olie-arbeiders, de toegenomen sociale mobiliteit onder hen die de nieuwe staat steunden, materiele en ideologische vormen van incorporatie, repressie, surveillance van de werkvloer door de Islamitische Associaties, de afwezigheid van alternatieve politieke organisatie op nationaal niveau, en bovenal de destructieve en ontwrichtende effecten van de Iran-Irak oorlog. Het proefschrift laat de impact van de oorlog zien in Abadan en onderzoekt hoe olie-arbeiders reageerden op het uitbreken van de oorlog, onder andere door te emigreren naar andere steden.

Dit proefschrift levert hiermee een bijdrage aan de geschiedenis van arbeid in het algemeen en die van de olie-arbeiders in Iran in het bijzonder. Het draagt bovendien bij aan een meer gedetailleerd en complex begrip van de sociale transformaties die gepaard gaan met “modernisering”, de dynamiek en uitkomst van de Iraanse Revolutie, en de effecten van de Iran-Irak oorlog. Omdat deze oorlog een nieuw hoofdstuk opende in de geschiedenis van de olie-arbeiders, zal zij in een toekomstige studie verder onderzocht worden.